

Merenrantaniittyjen hoidon laajuus ja menetelmät: nykytilan arviointi

**Evaluation of the present scale and methods
of management in seashore meadows**

Milestone report 20.1.2010, Action 11

Marika Niemelä

Oulun yliopisto / Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus

Johdanto

VACCIA-hankkeeseen kuuluvassa Action 11 biodiversiteetti-työpaketissa tutkitaan ilmastonmuutoksen vaikutuksia rannikkoluonnon monimuotoisuuteen Perämeren alueella. Action 11 jakautuu edelleen osatutkimuksiin, joissa tehdään mm. herkkyyksianalyysit uhanalaisille kasvi- ja eläinpopulaatioille ja mallinnetaan spatiaalisesti tarkasti populaatioiden toimintaa, sekä selvitetään merenrantaniittyjen nykyisiä hoitokäytäntöjä ja muuttuneiden laidunnustapojen vaikutuksia merenrantaniittyjen kasvillisuuteen. Tavoitteena on arvioida ja kehittää hoito- ja suojelumenetelmiä arvokkaan rantaluonnon säilyttämiseksi.

Luonnonniittyjen laiduntamisen ja niiton vähennyttä 1900-luvulla myös merenrantaniittyjen määrä on laskenut jyrkästi ja ne luokitellaan nykyisin äärimmäisen uhanalaiseksi luontotyyppiä (Schulman et al. 2008). Huomattavaa osaa merenrantaniityistä hoidetaan perinnebiotooppien erityistuen avulla, pääasiassa nautakarjalla laiduntaen. Tarkkaa tietoa merenrantaniittyjen hoitotavoista, esimerkiksi käytetystä eläinaineksesta ei kuitenkaan ole ollut helposti saatavilla ja nykymuotoisen rantalaidunnuksen ekologisista vaikutuksista tiedetään vielä suhteellisen vähän.

Raportin aiheena olevassa osatutkimuksessa kootaan yksityiskohtaista tietoa merenrantaniittyjen hoitotavoista ja selvitetään maastotutkimuksin rantalaitumilla yleisimmin käytettyjen nautaeläintyyppien laidunnuksen vaikutuksia kasvillisuuteen. Lisäksi tutkimuksessa kartoitetaan ilmastonmuutoksen mahdollisia vaikutuksia rantalaiduntamiseen. Tässä raportissa esitetään yhteenveto merenrantaniittyjen nykyisistä hoitokäytännöistä.

Menetelmät

Tutkimusta varten Maaseutuviraston TIKE-tietokannasta hankittiin tiedot Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen alueella perinnebiotooppien erityistuen piirissä vuoden 2008 lopussa olleista sopimuskohteista, joihin sisältyy merenrantaniittyä. Tiedonluovutushakemuksessa pyydettiin sopimuskohteittain 1) viljelijän yhteystiedot, 2) sopimusalan kokonaispinta-ala ja sen sisältämien eri luontotyyppien pinta-alat, 3)

kohteiden sijaintitiedot, 4) hoidon alkamisajankohta, 5) hoitotoimenpiteet pinta-aloittain (niitto, laidunnus). Lisäksi pyydettiin yhteenvedotiedot merenrantaniittyä sisältävien sopimuskohteiden vuosittaisesta kokonaisalasta ajanjaksolta 2002-2008 Pohjois-Pohjanmaalla. Luontotyypit on kirjattu tietokantaan vasta vuodesta 2002 alkaen, joten aikaisemmilta vuosilta erittelyä ei ole voinut tehdä koskien tiettyä luontotyyppiä. TIKE:n tiedoista ei käy ilmi sopimuskohteiden tarkempi hoitohistoria (esim. minä vuonna alueen hoito on alkanut) eikä tarkemmat laiduneläintyypit. Tietoja on täydennetty viljelijöiltä kyselykirjeen ja puhelinhaastattelujen avulla. Viljelijäkysely lähetettiin kaikille rantalaidunnusta harjoittavalle 44 viljelijälle kesällä 2009, jossa pyydettiin tietoja eläinaineksesta, laidunten hoitohistoriasta ym. laidunnuskäytännöistä (ks. Liite 1). Kyselyyn oli vuoden 2009 loppuun mennessä vastannut 12 viljelijää. Maastotutkimusten käynnistämiseen tarvittavia lisätietoja on kysely puhelimitse 23 viljelijältä ja puhelinhaastatteluja jatketaan talven aikana viljelijäkyselyn vastausprosentin nostamiseksi.

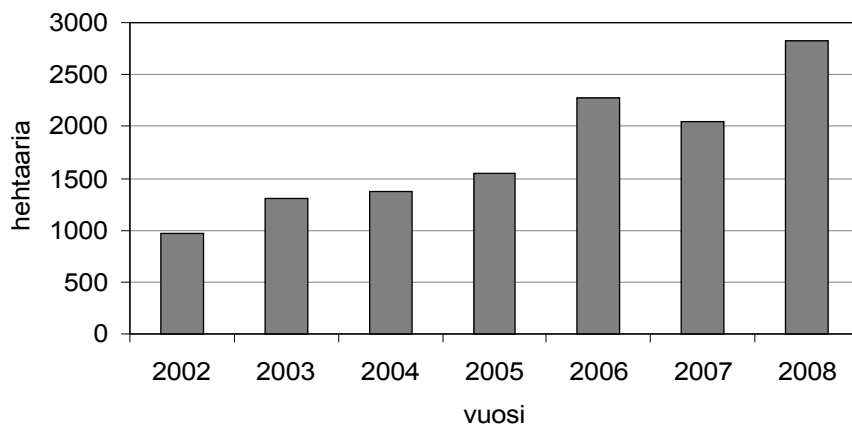
Tuloksia: merenrantaniittyjen hoidon laajuus ja menetelmät Pohjois-Pohjanmaalla

Merenrantaniittyjä oli Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen alueella perinnebiotooppien erityistuen piirissä vuoden 2008 lopussa 51 viljelijällä. Sopimukseen sisältyi yhteensä 89 erillistä hoitokohdetta, joiden kokonaispinta-ala oli 2874 ha. Tästä noin 2460 ha (86 %) on luokiteltu merenrantaniityksi; muut kohteisiin sisältyvät osat olivat yleensä erilaisia puustoisia luontotyyppisiä. Hoidettavien kohteiden kokonaispinta-ala on kolminkertaistunut verrattuna vuoden 2002 tilanteeseen (Kuva 1).

Vallitseva hoitotapa on laidunnus, niitto on ainoana hoitomuotona vain 11 %:lla kohteiden kokonaispinta-alasta (Taulukko 1). Laiduneläiminä käytetään eniten nautoja, erityisesti lihakarjaa. Nautakarjalaidunten kokonaisalasta (2212 ha) 80 % on puhtaasti lihakarjalaitumia ja 14,5 % maitorotuisilla laidunnettavia (kaksi sekalaidunta [laiduntajina sekä maito- että liharotuisia] on luokiteltu taulukossa 1 kohtaan "Muut"). Myös lampailta hoidettavia kohteita on kohtalaisen paljon, mutta pinta-alallisesti ne ovat melko pieniä alueita ja sisältävät merenrantaniittyä suhteellisen vähän (usein puustoisia saarilaitumia).

Lihakarjalaitumista 75 % on laidunnettu isoilla liharoduilla (Simmental, Limousin, Charolais) ja 12,5 % pienemmillä liharoduilla (Hereford, ylämaankarja). Lopuilla 12,5 %:lla laitumista käytetyt liharodut eivät käy ilmi saatavilla olleista tiedossa. Suurella osalla lihakarjatiloihin eläinaineksesta eli alkujaan maitorotuisille eläimille on

alettu käyttää liharotuisia sonneja ja eläinaines on jatkuvien liharoturisteytysten myötä muuttunut yhä liharotuvallaisemmaksi.

Kuva 1. Perinnebiotooppien erityistuen piirissä olevien kohteiden (merenrantaniittyä sisältävät) kokonaispinta-ala Pohjois-Pohjanmaan TE-keskuksen alueella.

Taulukko 1. Merenrantaniittyä sisältävien erityistukialueiden jakautuminen eri tavoin hoidettaviin kohteisiin vuonna 2008 Pohjois-Pohjanmaalla.

Hoitotapa	lkm	ha	%
Niitto	22	321	11
Laidunnus	67	2553	89
<i>Yhteensä</i>	<i>89</i>	<i>287</i>	

Laiduntajat	lkm	ha	%
Lihakarja	24	1770	69.3
Maitorotuiset	9	320	12.5
Lampaat	28	305	12.0
Muut	6	158	6.2
<i>Yhteensä</i>	<i>67</i>	<i>255</i>	

Merenrantaniittyjä on arvioitu olevan jäljellä 2500 ha Suomen puoleisella Perämeren rannikolla (Suomen ympäristökeskus 2008). Perinnebiotooppien erityistukisopimuksiin sisältyi Pohjois-Pohjanmaalla vuoden 2008 lopussa noin 2460 ha merenrantaniittyä. Vaikka em. selvitysten luvut eivät ole täysin vertailukelpoisia (erityistukisopimuksissa merenrantaniittyjen erottaminen muista luontotyypeistä epätarkempaa), kertovat ne kuitenkin huomattavan osan Perämeren rantaniityistä olevan hoidon piirissä.

Hoitokäytännöt ovat kuitenkin muuttuneet huomattavasti aikaisempiin rantojen käyttötapoihin nähden. Esimerkiksi laiduneläimissä on tapahtunut suuri muutos karjan vaihtuessa enenevässä määrin maitorotuisista lihakarjaan. Käynnissä olevat maastotutkimukset tulevat antamaan tärkeää tietoa näiden muutosten vaikutuksista uhanalaisten merenrantaniittyjen kasvillisuuteen.

VACCIA-hankkeen merenrantaniittyjen hoitoa käsittelevää osatutkimusta ja siinä saatuja alustavia tuloksia on esitelty posterimuodossa Maataloustieteen päivillä 12.-13.1.2010 (Niemelä 2010).

Kirjallisuus

Niemelä, M. (2010) Laidunnuskäytäntöjä ja –vaikutuksia merenrantaniityillä. Julkaisussa: Maataloustieteen Päivät 2010. [verkkojulkaisu]. Suomen Maataloustieteellisen Seuran julkaisuja no 26. Toim. Anneli Hopponen. Viitattu [20.1.2010]. Julkaistu 11.1.2010. Saatavilla Internetissä: <http://www.smts.fi/jul2010/poste2010/239.pdf>. ISBN 978-951-9041-54-4.

Schulman, A., Alanen, A., Hæggström, C-A., Huhta, A-P., Jantunen, J., Kekäläinen, H., Lehtomaa, L., Pykälä, J. & Vainio, M. (2008) Perinnebiotoopit. Teoksessa: Raunio A, Schulman A & Kontula T (toim.) Suomen luontotyyppien uhanalaisuus – Osa 2: Luontotyyppien kuvaukset. Suomen ympäristökeskus, Helsinki. Suomen ympäristö 8/2008: 397-465.

Suomen ympäristökeskus (2008) Taulukko merenrantaniittyjen yhteispinta-aloista osa-alueittain. Perinnebiotooppien asiantuntijaryhmän tausta-aineisto / Luontotyyppien uhanalaisuuden arviointi. Julkaisematon aineisto.

Liite 1. VACCIA / Action 11/ Merenrantaniittyjen hoitokäytännöt / viljelijäkysely

Rantalaiduntutkimus

9.7.2009

Hyvä viljelijä,

Tervehdys MTT Ruukin tutkimusasemalta!

Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus (MTT) toteuttaa yhdessä Oulun yliopiston kanssa vuosina 2009-2011 tutkimusta merenrantaniittyjen hoitotavoista Pohjois-Pohjanmaan alueella. **Keräämme oheisen kyselyn avulla tietoa rantalaitumilla käytetystä eläinaineksesta ja hoitokäytännöistä kaikilta tiloilta, jotka hoitavat rantaniittyjä laiduntaen.** Lisäksi olisimme kiinnostuneet tekemään kasvillisuustutkimusta rantaniityillä, joilla laiduntaa nautakarjaa.

Merenrantaniittyjen hoito on ilahduttavasti lisääntynyt 1990-luvulta alkaen. Nykyisistä laidunnuskäytännöistä, niiden kasvillisuusvaikutuksista sekä laidunnuksen toteuttamiseen vaikuttavista tekijöistä on kuitenkin vielä suhteellisen niukasti tietoa saatavilla. Käynnistyneen tutkimuksen tavoitteena on koota tietoa näistä asioista ja kartoittaa myös laidunnuksen kannattavuuteen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimuksessa saatua tietoa hyödynnetään kehitettäessä rantaniittyjen hoitoa luonnonhoidollisesti ja taloudellisesti kestävämpään suuntaan.

Rantalaiduntutkimus on jatkumoa vuosina 2003-2006 toteutetulle MTT:n Lumolaidun-hankkeelle, jossa tutkittiin rehun määrää ja laatua sekä karjan kasvua erilaisilla luonnonlaitumilla (hankkeen loppuraportti: <http://www.mtt.fi/met/pdf/met79.pdf>). MTT toteuttaa nyt käynnistynyttä tutkimusta osana laajempaa Suomen ympäristökeskuksen koordinoimaa EU-rahoitteista ilmastomuutoksen luontovaikutuksia selvittävää tutkimushanketta (lisätietoja: www.ymparisto.fi/syke/vaccia).

Täydennämme kyselyn avulla Maaseutuviraston TIKE-tietokannasta tutkimuskäyttöön saamiamme perinnebiotooppien erityistukisopimusten tietoja. Tietoja käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti ja tutkimuksen tuloksia julkaistaan vain erilaisina ryhmittäisinä yhteenvetoina paljastamatta tilakohtaisia tietoja. Tutkimus ei liity tukivalvontoihin tai tilatarkastuksiin. **Kyselyyn vastanneille tiloille lähetetään tutkimustulosten suomenkielinen yhteenveto sekä kooste oman tilan rantalaitumen/-laidunten tuloksista. Kyselylomakkeen voi täyttää joko liitteenä olevana paperiversiona (mukana maksettu palautuskuori) tai sähköisesti www.mtt.fi/ruukki internetsivulta löytyvän ”Rantalaiduntutkimus >> Viljelijäkysely” -linkin kautta.**

Jotta saamme nautakarjalaitumia koskevat kasvillisuustutkimukset hyvissä ajoin käyntiin, kyselen lähiaikoina puhelimitse, onko rantalaitumenne käytettävissä maastotutkimuksiin ja kerron niistä tarkemmin. Maastossa tehtävät kasvillisuustutkimukset eivät edellytä teiltä mitään toimenpiteitä ja tiedotan maastokäyntien ajankohdasta etukäteen.

Hyvää ja satoisaa kesää toivottaen,

Marika Niemelä
Hankkeen vastaava tutkija

MTT Ruukki
Tutkimusasemantie 15
92400 Ruukki
marika.niemela@mtt.fi
puh. (08) 2708 4510 / (040) 560 9785

RANTAL Aiduntutkimus -viljelijäkysely (MTT Ruukki 9.7.2009)

Yhteystiedot:

Nimi: _____

Osoite: _____

Puhelin: _____

Sähköposti: _____

1) Rantalaitumillanne vuonna 2009 käytettävät eläintyypit (valitse liharotuisten nautojen osalta eläintyyppi emoaineksen mukaan):

- isot liharotuiset naudat (Charolais, Limousin, Simmental)
- keskikokoiset liharotuiset naudat (Aberdeen angus, Hereford, ylämaankarja)
- isot maitorotuiset naudat (Ayrshire, Friisiläinen)
- pienet maitorotuiset naudat (itä-, länsi- ja pohjoissuomenkarja)
- suomenlammas
- muut lammasrodut
- hevoset

2) Mikäli laiduntavien liharotujen emot/hiehot ovat pääosin risteytyksiä, valitse vallitseva eläintyyppi:

- isot liharotuiset naudat (Charolais, Limousin, Simmental)
- keskikokoiset liharotuiset naudat (Aberdeen angus, Hereford, ylämaankarja)

3) Kuvaile eläinainesta tarvittaessa tarkemmin:

4) Onko eläinaineksella mielestänne merkitystä rantalaidunten käytössä?

5) Onko rantalaidunten käyttö vaikuttanut tilanne eläinaineksen valintaan?

6) Karjan tuotantovaihe: onko kevät/syyspoikivuudella mielestänne merkitystä rantalaiduntamisen kannalta?

7) Onko tilallanne tarvetta/aikeita muuttaa eläinainesta paremmin rantalaitumille sopivaksi?

8) Rantalaitumet tilallanne vuonna 2009. Kerro laitumen sijainti (paikannimi, kunta) ja pinta-ala (ha) (laitumittain, jos useita laitumia):

9) Laiduntajat vuonna 2009. Kerro rantalaitumittain (jos useita laitumia) laiduneläinten lukumäärä (kirjaa eläintyypeittäin: emoja vasikoineen/ pelkkiä emoja/liharotuisia hiehoja/ maitorotuisia hiehoja/ (siitos)sonneja/ lampaita/ hevosia):

10) Minä vuonna nykyinen laidunnus on alkanut rantalaitumella/-laitumilla (erittele laitumittain)? Kerro vuosien kuluessa mahdollisesti tapahtuneet isommat muutokset käytetyssä eläinaineksessa.

11) Milloin yleensä viette eläimet rantalaitumelle ja mitkä tekijät vaikuttavat aloitusajankohtaan?

12) Milloin yleensä haette eläimet pois rantalaitumelta ja mitkä tekijät vaikuttavat rantalaidunkauden lopettamiseen?

13) Kuinka usein teette rantalaitumille huolto-/valvontakäyntejä?

14) Rantalaitumen/-laitumien etäisyys tilakeskuksesta?

15) Miten hoidatte eläinten huollon rantalaitumilla (juomavesi, kivennäiset, lisärehu, loishäädöt ym.)?

16) Muut mahdolliset toimet rantalaitumilla (lohkotus/kiertolaidunnus, puhdistus- tai täydennysniitto tms.)?

Liite 1. VACCIA / Action 11/ Merenrantaniittyjen hoitokäytännöt / viljelijäkysely

17) Punnitaanko/kuntoluokitetaanko eläimet ennen/jälkeen rantalaidunkauden, kirjataanko tiinehtymisprosentit tai seurataanko laidunkauden tuotannollista onnistumista jollakin muulla tavalla?

18) Kuvaile rantalaitumella käytettävissä olevat eläinten käsittelylaitokset-/laitteet:

19) Olisiko teillä kiinnostusta osallistua hankkeemme yhteydessä vuonna 2010 toteutettavaan, rantalaitumilla laiduntavien nautojen kunnon seurantaan (kuntoluokitus laidunkauden alussa ja lopussa)?

Kyllä

Ei

20) Millaisia mahdollisia ongelmia meriveden korkeusvaihtelu aiheuttaa ja miten niitä on pyritty ratkomaan?

21) Saako antamianne tietoja käyttää tähän tutkimukseen liittyvissä mahdollisissa jatko- tai seurantahankkeissa? (Tilakohtaisia tietoja ei tulla julkaisemaan, vaan tutkimusten tuloksia julkaistaan ainoastaan erilaisina ryhmittäisinä yhteenvetoina).

Kyllä

Ei

Lisätietoja: Marika Niemelä (08) 2708 4510/ (040) 560 9785, marika.niemela@mtt.fi

Kiitokset vastauksistasi!